

การแปรของชื่อพืช

ดังได้กล่าวไปบ้างแล้วในบทที่ 2 ว่า คำเรียกชื่อพืชในงานวิจัยนี้ แยกวิธีการวิเคราะห์แต่ละส่วนตามความเหมาะสม ในบทนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์ส่วนที่เป็น ชื่อพืช ซึ่งเป็นส่วนหลังของคำเรียกชื่อพืช โดยแบ่งกล่าวเป็น 2 ตอน คือ ตอนแรกจะกล่าวถึงคำจำกัดความของชื่อพืช รวมทั้งลักษณะของชื่อพืชในภาษาไทยถิ่นที่พบในงานวิจัยนี้ ตอนที่สองจะแสดงลักษณะการแปรของชื่อพืช โดยเสนอตามการแปรของชื่อพืชที่ลดหลั่นกันจากมากไปหาน้อย ลำดับที่ของลักษณะการแปรของชื่อพืช จะนำไปใช้อ้างอิงในการให้คะแนนความสัมพันธ์ของภาษาในบทถัดไป

4.1 คำจำกัดความของ "ชื่อพืช" และ ลักษณะของชื่อพืชในภาษาไทยถิ่น

ชื่อพืช เป็นวิสามานยนาม หรือนามชี้เฉพาะที่ตั้งขึ้นเพื่อใช้เรียกพืช ทั้งนี้จะไม่มีคำบอกประเภท คำบอกส่วนของพืชที่นำมาใช้ รวมทั้งคำบอกทัศนระนำมาใช้ในชื่อพืช แต่เวลาเก็บข้อมูลชื่อพืช มักจะมีคำนำหน้าอื่น ๆ ติดมาด้วย (ดูบทที่ 3 หน้า 33) การศึกษาชื่อพืชในภาษาไทยถิ่น พบว่า ชื่อพืชในภาษาไทยถิ่นมีทั้งชื่อพยางค์เดียว เช่น ()หนอง¹ ()ขาม² และชื่อพืชหลายพยางค์ เช่น ()หนองบก³ ()หนองบึง⁴ ()ขาม

1 () แทนส่วนที่เป็นคำนำหน้า ในที่นี้()หนอง หมายถึง ผักหนอง เป็นชื่อพืชในภาษาแพร์ ใช้ เรียกหน่วยอรรถ "กระถิน"

2 เป็นชื่อพืช ในทุกภาษาถิ่น ใช้เรียกหน่วยอรรถ "มะขาม"

3 เป็นชื่อพืช ในภาษาเชียงใหม่ ใช้เรียกหน่วยอรรถ "กระถิน"

4 เป็นชื่อพืช ในภาษาแพร์ ใช้เรียกหน่วยอรรถ "กระเจด"

เทศ⁵ ทั้งนี้ยังคงดูเหมือนว่าการตั้งชื่อพืชในภาษาไทยถิ่นนิยมใช้สี กลิ่น รส ขนาดหรือลักษณะของพืชนั้น ๆ มาร่วมด้วย เช่น คำปู้จู้⁶ หอมควน⁷ ส้มเฟือง⁸ ข้าวเหนียวดำ⁹ เป็นต้น

4.2 ลักษณะการแปรของชื่อพืช

การศึกษาชื่อพืชในงานวิจัยนี้ มีทั้งชื่อพืชที่มีการแปรและไม่มีการแปร ชื่อพืชที่ไม่มีมีการแปรตามถิ่นมีอยู่ 13 หน่วยยรรด ซึ่งได้แก่ จิง จี้เหล็ก ข่า ถั่วเขียว ผักหนาม มะขามป้อม มะนาว มะม่วง หนุ่ยคา หมาก อ้อย เจริม และ แก้ว ชื่อพืชประเภทนี้จะเหมือนกันทั้งส่วนต้นและส่วนท้าย

สำหรับชื่อพืชที่มีการแปรตามถิ่นมีอยู่ 161 หน่วยยรรด จะมีลักษณะการแปรหรือลักษณะความแตกต่างที่มากน้อยไม่เท่ากันดังตัวอย่างข้างล่างนี้

<u>ตัวอย่าง</u>	<u>ชื่อพืช</u>	<u>ถิ่นที่ใช้</u>	<u>หน่วยยรรด</u>
	(ผัก)หนองบั้ง	ชม.พร.	"กระเจด"
	(ผัก)กะเสด	ล.อบ.	
	(ผัก)กระเจด	อย.รบ.	
	(ผัก)นียด	สฎ.สข.	

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

- ⁵ เป็นชื่อพืช ในภาษาอยุธยา ใช้เรียกหน่วยยรรด "มะขามเทศ"
- ⁶ เป็นชื่อพืช ในภาษาเชียงใหม่ ใช้เรียกหน่วยยรรด "ดาวเรือง" ลักษณะเด่นของพืชชนิดนี้ คือ มีดอกสีเหลืองเข้ม ซึ่งเปรียบเหมือนทองคำ
- ⁷ เป็นชื่อพืช ในภาษาเชียงใหม่ ใช้เรียกหน่วยยรรด "สระแหม่น" ลักษณะเด่นของพืชชนิดนี้ คือ ใบมีสารหอมระเหย ใช้ดับกลิ่นคาวได้ดี
- ⁸ เป็นชื่อพืช ในภาษาสุราษฎร์ฯ ใช้เรียกหน่วยยรรด "มะเฟือง" ลักษณะเด่นของพืชชนิดนี้ คือ ผลมีรสเปรี้ยว
- ⁹ เป็นชื่อพืช ในภาษาอยุธยาและภาษาระยอง ใช้เรียกหน่วยยรรด "ข้าวเหนียวดำ" ลักษณะเด่นของพืชชนิดนี้ คือ เมล็ดมีสีดำ

ในตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ()หนองบึง¹ เป็นชื่อพืชในภาษาคำเมือง ซึ่งแตกต่างไปจากชื่อพืชในภาษาถิ่นอื่น ๆ มากที่สุด ในขณะที่ ()กะเสด ()กระเจด และ ()ฉืด เป็นชื่อพืชที่ยังคงมีความคล้ายคลึงกันบ้าง โดย ()กะเสด กับ ()กระเจด แตกต่างกันเพราะมีการแปรของเสียงพยัญชนะ [s]-[ch] ส่วน ()กระเจด กับ ()ฉืด แตกต่างกันเพราะมีการแปรของเสียงสระ [ee]-[ii] และการไม่ปรากฏพยัญชนะต้น (กระ)

การพิจารณาการแปรของชื่อพืชในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งชื่อพืชออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนต้น และส่วนท้าย ดังได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้แล้วใน 2.3.3.1 หน้า 19 หลังจากที่ได้แบ่งชื่อพืชออกเป็น 2 ส่วนแล้ว ผู้วิจัยได้พิจารณาลักษณะของการแปรที่พบในงานวิจัยนี้ ปรากฏว่า ลักษณะการแปรของชื่อพืชมีอยู่หลายลักษณะดังนี้

การแปรในลักษณะที่ 1 ชื่อพืชมีความแตกต่างกันทั้ง ส่วนต้น และ ส่วนท้าย

ตัวอย่าง	หน่วยอรรถ	ชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	ส่วนต้น	ส่วนท้าย
"กระถิน"		()หนองบก	ชม.	หนอง	บก
		ตอเทศ	สฎ.	ตอ	เทศ
"มันแกว"		()มันอัน	สข.	มัน	อัน
		()แปะแก้ว	สฎ.	แปะ	แก้ว
"มะเจือพวง"		()แคว้งกุลา	ชม.	แคว้ง	กุลา
		()เจือพวง	อย.รบ.	เจือ	พวง

การแปรในลักษณะที่ 2 ชื่อพืชมีส่วนที่เหมือนกัน 1 ส่วน อีกส่วนหนึ่งจะแตกต่างกัน

(หรืออาจกล่าวได้ว่า ชื่อพืช จะแตกต่างกันเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น)

ตัวอย่าง	หน่วยอรรถ	ชื่อพืช	ถิ่นที่ใช้	ส่วนต้น	ส่วนท้าย
"กล้วยน้ำว้า"		กล้วยใต้	ชม.	กล้วย	ใต้
		กล้วยอ่อง	ล.	กล้วย	อ่อง

<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>ชื่อพืช</u>	<u>ถิ่นที่ใช้</u>	<u>ส่วนต้น</u>	<u>ส่วนท้าย</u>
"มะเขือพวง"	()เขือพวง	อย.รบ	เขือ	พวง
	()เขือข้อย	สข.	เขือ	ข้อย
"ถั่วลิสง"	()ถั่วดิน	ชม.	ถั่ว	ดิน
	ถั่วลิสง	อย.รบ	ถั่ว	ลิสง
"กระเจี๊ยบเปรี้ยว"	ส้มพอดี	อบ.	ส้ม	พอดี
	ส้มเสี้ยว	สฎ.	ส้ม	เสี้ยว

การแปรในลักษณะที่ 3 ชื่อพืชมีส่วนที่เหมือนกัน 1 ส่วน อีกส่วนหนึ่งปรากฏในถิ่นหนึ่ง แต่ไม่ปรากฏในอีกถิ่นหนึ่ง

<u>ตัวอย่าง</u>	<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>ชื่อพืช</u>	<u>ถิ่นที่ใช้</u>	<u>ส่วนต้น</u>	<u>ส่วนท้าย</u>
"บอน"		บอน	อบ.	บอน	-
		บอนส้ม	สฎ.	บอน	ส้ม
"มะขาม"		()ขาม	ชม.พร.ล.อบ.	-	ขาม
		ส้มขาม	สฎ.	ส้ม	ขาม
"มะอึก"		()เขือปู่	ชม.	เขือ	ปู่
		()ปู่	พร.	-	ปู่
"กระชาย"		กระชาย	อย.รบ.	กระ	ชาย
		()ชาย	สฎ.สข.	-	ชาย

การแปรในลักษณะที่ 4 ชื่อพืชมีส่วนที่เหมือนกัน 1 ส่วน อีกส่วนหนึ่งคล้ายกัน

<u>ตัวอย่าง</u>	<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>ชื่อพืช</u>	<u>ถิ่นที่ใช้</u>	<u>ส่วนต้น</u>	<u>ส่วนท้าย</u>
"ถั่วลิสง"		()ถั่วดิน	ชม.พร.ล.อบ.	ถั่ว	ดิน
		ถั่วใต้ดิน	สฎ.สข.	ถั่ว	ใต้ดิน
"มันแกว"		มันแกวลาว	ล.	มัน	แกวลาว
		มันแกว	รบ.	มัน	แกว

การแปรในลักษณะที่ 5 ชื่อพืชมเหมือนกันทั้งส่วนต้นและส่วนท้าย ทั้งนี้อาจมีการแปรทางเสียงในส่วใดส่วนหนึ่ง หรือทั้งสองส่วนก็ได้

<u>ตัวอย่าง</u>	<u>หน่วยอรรถ</u>	<u>ชื่อพืช</u>	<u>ถิ่นที่ใช้</u>	<u>การแปรของเสียง</u>
"ผักกาดเขียว"		()ฮีน	ชม.	[h-r]
		()หรีน	สข.	
"กระถิน"		กระถิน	อย.รบ.	[kr-k]
		กะถิน	ล.อบ.	
"กระชาย"		กระชาย	อย.รบ.	[kr-k-kh]
		กะชาย	พร.	
		ชะชาย	ล.	
"พุทธรักษา"		พุทธรักษา	อย.รบ.	[tha - 0]
		พุครักษา	สฎ.สข.	

การสูญเสียง

จากการแปรหรือความแตกต่างของศัพท์ชื่อพืชทั้ง 5 ลักษณะที่กล่าวมานี้ ทำให้ถึงการใช้คำศัพท์เรียกชื่อพืชในภาษาไทยถิ่นทั้ง 3 ลักษณะ คือ

1) ใช้ ศัพท์ต่างกัน เรียกพืชชนิดเดียวกัน ได้แก่ การแปรในลักษณะที่ 1-4 ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 ใช้ กลุ่มศัพท์ต่างกัน ได้แก่ การแปรในลักษณะที่ 1 ซึ่งเป็นการแปรที่ชื่อพืชไม่มีส่วนใดเหมือนกันเลย

1.2 ใช้ กลุ่มศัพท์เดียวกัน ได้แก่ การแปรในลักษณะที่ 2-4 การแปรในลักษณะนี้ ชื่อพืชมได้เหมือนกันหรือต่างกันได้ยัว ยังคงมีบางส่วนที่เชื่อมโยงให้เห็นความคล้ายคลึงกันอยู่บ้าง

2) ใช้ รูปแปรของศัพท์เดียวกัน เรียกพืชชนิดเดียวกัน ได้แก่ การแปรในลักษณะที่ 5 การแปรของชื่อพืชในลักษณะเหล่านี้จะเหมือนกันทุกส่วน แต่ต่างกันในระดับเสียงบ้าง

3) ใช้ ศัพท์เดียวกัน เรียกพืชชนิดเดียวกัน ได้แก่ ชื่อพืชที่ไม่มีการแปร

สำหรับบทนี้ พอสรุปได้ว่า ชื่อพืชซึ่งเป็นวิสามานยนาม ไม่บอกประเภท ไม่ระบุว่าเป็นส่วนใด ๆ ของพืช รวมทั้งไม่แสดงวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ มักมีคำอื่น ๆ ที่มีชื่อพืชขึ้นต้น เช่น คำว่า ต้น เถา ดอก ใบ ลูก ฯลฯ ในด้านการแปรของชื่อพืช พบว่า ชื่อพืชในแต่ละภาษาไทยถิ่นมีความแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ความแตกต่างที่ไม่เท่ากันนี้ เกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันในหลายหน่วยอรรถ ผู้วิจัยจึงได้จัดให้ชื่อพืชที่มีการแปรในลักษณะคล้าย ๆ กันอยู่ในกลุ่มเดียวกัน และได้การแปรของชื่อพืชทั้งสิ้น 5 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังที่ได้กล่าวรายละเอียดไปแล้ว

